

SANG I

Midtrejs på vores vandring gennem livet
befandt jeg mig i mørke, dybe skove,
forvildet fra den vej jeg burde følge.
Hvor tungt og plagsomt er det sted at skildre:
så vildt og ufremkommeligt at tanken
genføder frygten som jeg dengang følte!
Selv døden er vel næppe mere bitter;
men for at tale om hvad godt jeg fandt der,
må jeg først skildre andet som jeg mødte.
Hvordan jeg kom derind, er svært at sige,
så meget tynged søvnen mig dengang jeg
forlod den sande vej, og kom på vildspor.
Men da jeg stod ved foden af en bakke
og var begyndt at stige op fra dalen
der havde snøret hjertet stramt af rædsel,
da så jeg op, og så at højens skuldre
stod klædt i morgenlyset fra planeten
der viser vejen for enhver hernelde.
Da følte jeg så småt hvorledes frygten,
der havde knuget hjertets kammer hele
den gruelige nat, nu løsned grebet.
Og ganske som den mand der undslap havet,
og nu, skønt gispende, har nået bredden,
men vender sig, og stirrer ud mod vandet,
således vendte sindet sig i flugten
endnu en gang, og så ned over passet
der aldrig slap en levende igennem.
Jeg hvile først min trætte krop en smule,
og gik så opad langs den øde skråning,
med vægten på den fod der vendte nedad.
Og pludselig, hvor stigningen begyndte,
stod der en los, lynhurtig, let og smidig,
helt klædt i plettet skind, og spærred vejen.

3

6

9

12

15

18

21

24

27

30

33

Den ville ikke væk fra mine øjne;
 hvor ofte jeg end prøved, blev jeg nødt til
 at vende om, og søge ned mod dalen.
 Det var helt tidlig morgen: solen steg nu,
 omgivet af de stjerner som den stod blandt
 da himmelsk kærlighed den første morgen
 bestemte disse høje legemers bane;
 og dyret med de mange muntre pletter
 formåede ikke helt at knuse modet
 i forårsvinden og den lette morgen.
 Og dog, på ny fik frygten overtaget
 da jeg nu så en løve komme mod mig
 med løftet hoved, rasende af hunger,
 så selve luften rundt omkring den skælved
 og syntes lammet, ramt af gru og rædsel.
 Dernæst en hunulv, hvis radmagre flanker
 var svangre med et vildt begær som ofte
 har medført dyb elendighed for mange.
 Da jeg så hende komme hen imod mig,
 blev jeg så tynget ned af angst og mismod
 at bjergets top nu syntes uopnåelig.
 Og ligesom den der gerne samler rigdom
 og vil have mer – men straks han møder modgang,
 blir alle tanker vendt mod sorg og klynken,
 således blev jeg drevet bort af ulven
 der ikke gav mig ro, men ubønhørligt
 jog skridt for skridt mig ned hvor solen tier.
 Men da jeg flakked om fortabt dernede,
 kom der en skikkelse for mine øjne,
 så hæst som en der længe havde tiet.
 Og da jeg så ham midt i dette øde,
 råbte jeg højt: "Forbarm dig, hvem du end er!
 Om du er skygge eller mand, så hør mig!"
 – "Mand var jeg før," sagde han, "for sekler siden;
 fra Lombardiet var mine forældre,
 og Mantua var fædreland for begge.

Sub Julio fødtes jeg, skønt sent, og leved
 i Rom under Augustus' vise styre,
 dengang man endnu tilbad falske guder.
 Dér blev jeg digter, og besang Anchises'
 retskafne søn, han som drog ud af Troja
 da Ilions stolte borg blev lagt i aske.
 Men sig hvorfor du flygter ned mod mørket
 i stedet for at stige op ad bjerget
 hvor hver en glæde har sit hjem og udspring?"
 – "Er du Vergil, er du da selve kilden
 til talens flod, der strømmer ud af digtet?"
 spurgte jeg ham, forsigtigt og ærbødig.
 "Du fakkel som så mange andre digtere
 har holdt i ære: lad da også min flid
 og kærlighed i studiet af dit epos
 nu regnes mig til gode: kære mester,
 mit forbilled, som gav mig hvad jeg søgte:
 den skønne stil som regnes mig til hæder –
 du ser det dyr der spærrer vejen for mig,
 så hjælp mig da, du store vise digter!
 for angsten får mit blod til helt at stivne."
 – "Du kommer ikke fremad, du må følge
 en anden vej," sagde han, der så mig græde,
 "hvis du igen vil finde ud af skoven.
 For dyret som er årsag til din jammer
 er ikke et der lader sig passere,
 og levende er ingen kommet den vej.
 Så liderligt og frækt er hendes væsen
 at hendes lede ondskab aldrig mættes,
 men kræver mer og mer for hver en mundfuld.
 Hun parrer sig i flæng med hvad der gives
 af andre dyr – indtil en mynde kommer
 og sætter blodigt stop for hendes færden.
 Guld er, så lidt som land og gods, hans føde,
 men visdom, kærlighed og dyd; i vadmel
 er klædt hans folk, fra Feltro og til Feltro.

108 Det ydmyge Italien skal han frelse,
 som Nisus gav sit liv for, og den kyske
 111 Camilla, og Eurýalus og Turnus.
 Og han skal jage ulven ud af landet,
 fra by til by, helt ned til helved, hvorfra
 misundelsen slap hende løs i verden.
 Men vend nu om! Det er det råd jeg gir dig,
 og følg med mig, og stol på mig som fører;
 114 for du skal vandre nedad mod de steder
 hvor du vil høre klager uden ophør,
 hvor døde sjæle evigt håbløst skriger
 og tigger om den anden død, den sidste.
 117 Og andre skal du dernæst se, som brændet,
 men midt i ilden dog kan se en ende
 og derfor går fortrøstningsfulde opad.
 120 Dertil, men ikke længer, kan jeg følge
 din vej; en mere værdig fører får du
 123 når jeg har efterladt dig tæt ved himlen.
 Den kejser som regerer dér foroven
 forbyder mig at træde ind i byen
 126 hvor hans lov råder, som jeg ikke adlød.
 Hans magt er overalt, men dér hans rige,
 129 dér er hans by, dér står hans høje trone,
 lyksalig hver som dér er udvalgt af ham!"
 Jeg svarede ham: "Min digterven, jeg ber dig,
 132 ved den Gud som du ikke kunne kende:
 den vej der fører bort fra ondt og værre,
 vis mig den, som du sagde! Og før mig derop
 hvor jeg får Peters store port at skue,
 og ser det pinte folk som du beskriver!"
 136 Så gik han foran, og jeg fulgte efter.

SANG II

3 O dagen svandt. Den mørke luft befried
 de skabninger der færdes her på jorden
 for deres slid; kun jeg alene måtte
 berede mig på det der var i vente:
 6 på vandringer, på lidelsen og ynken
 som min erindring nu skal skildre trofast.
 I høje musser, du min genius, hjælp mig!
 Erindring, du der nedskrev hvad jeg mødte:
 9 her skal dit sande værd nu stå sin prøve!
 "Du digter," sagde jeg, "du min fører: inden
 du leder mig på denne færd mod dybet,
 12 betænk da først om jeg har kræfter til den.
 Om Silvius' fabel beretter du hvordan han
 med dødelig og sårbar krop drog ned til
 15 det evigt mørke land, og kom tilbage.
 Men når al ondskabs fiende dengang hjalp ham,
 var det på grund af det der skulle følge
 18 af hans mission, hvad den der har studeret
 historien og dens gang, vil kunne indse.
 For højt i ildens himmel blev han udset
 21 til selve Roms og kejserømmets fader;
 og det er sandt at disse to bestemtes
 til hellig residens for den der sidder
 24 som efterfølger til den store Peter.
 På denne rejse, som du jo berømmer,
 27 erfared han de ting der skulle føre
 til hans triumf, og frem til pavens kåbe.
 Derved steg siden Karret som var udvalgt,
 for derfra at formidle trøst og styrke
 30 til den tro som er første skridt mod frelsen.

HELVEDET

Helvede er hos Dante formet som en kæmpemæssig underjordisk tragt, inddelt nedefter i ni kredse eller ringformede afsatser. Inddelingen forklares i sang XI, og hovedprincippet er at jo værre synd, des dybere placering. Nederst nås jordens og dermed universets midte, beliggende direkte under Jerusalem.

Fra dette midtpunkt fører en smal passage op til purgatoriebjerget på den sydlige halvkugle.

SANG I

- 1 *Midtvejs*: et menneskeliv sattes til 70 år. Dante er altså 35, nat-ten til langfredag år 1300.
- 17 *planeten*: dvs. solen (iflg. det prolemæiske verdensbillede, se sang IV, note til 142).
- 26 *ned over passet*: ordret "for atter at betragte *lo passo*" – et ord der evt. også kan betyde 'farvand' eller anden form for passage eller overgang, jvf. f.eks. sang XXXVI 132.
- 32-33 *en los*: på italiensk *una lonza*, hvilket etymologisk betyder los (andre oversætter med "panter" eller "leopard"). Den sydeuropæiske los, *felis pardina* eller panterlos, er mere prægtfuldt plettet/stripet end den nordeuropæiske race, og har en mere mørket maske. Den levede på Dantes tid endnu i Italien. Ser man bort fra den realistiske zoologi, nævnes *la lonza* i fantastiske rejse-skildringer fra den libyske ørken som et dyr præget af stor seksuel lyst, avlet som bastard af en humløve og en hanleopard.
- 37 ff. *solen...den første morgen, osv.*: solen står i Vædderens tegn (21.3.-20.4.), som den formodedes at have gjort ved verdens skabelse.

32-51 *los...løve...hunulv*: deres betydning er mangfoldig, og her skal kun anrydes nogle alment accepterede muligheder: *Politisk* kan den plettede kat stå for partispillere i Italien, som drev Dante i eksil, løven for den franske kongemagts indblanding, og (den romerske) hunulv sandsynligvis for pavesrolens politiske ambitioner. *Moralsk* kan lossen betegne vellyst eller umådehold (dens spraglede pletter er syndens tegn), løven vold, og ulven falskhed

og gerrighed. Hvilket også angir tre typer af synd og forhærdelse, der inddeler den kommende vandring nedad gennem helvedskredsen.

Sub Iulio: under Julius (Cæsar), der døde 44 fvtb. Den romerske digter Publius Vergilius Maro (70-19), som på dansk kaldes Vergil, var en slags uofficiel hofpoet for kejser Augustus, og i middelalderen den måske højst ansete klassiske digter. Der re-fereres til hans hovedværk, eposet *Æneiden*, der handler om ferden til hans trojanske prins Æneas forlader det brændende Troja, bærende på sin far *Anchises* (vv. 73-74), og efter mange omskiftelser når til Italien, hvor hans slægt grundlægger byen Rom, hvorved han blir stamfader til det kommende kejserhus. Altsammen datidig propagandistisk fiktion, som dog i eftertiden blev taget mere eller mindre på ordet.

Iliön: kongeborgen i Troja.

en mynde: måske en henrydning til Dantes beskytter, den ghibel-linske fører Cangrande della Scala, der herskede i Verona (hans fornavn betyder "stor hund"), men spådommen er sikkert bevidst dunkel. Originaltekstens ordspil v. 105: *sua nazione sarà tra feltro e feltro* er ligeledes gådefuld og mangetydigt: meningen kan være at hans fødested (eller evt. folk) vil være mellem to "feltro" – og faktisk ligger Verona omtrent midtvejs mellem byerne Feltr og Montefeltro. Men *feltro* betyder også *filt* el. lign., og meningen kunne da være at frelseren skal fødes mellem to tæpper, eller svøbes i jævnt og ydmygt klæde. Denne tolkning kunne også spille sammen med næste linies ligeledes flertydige tale om *quella umile Italia*: "det lave (el. ydmyge) Italien".

En tredje, måske mindre sandsynlig tolkning peger på at stemmeurner indvendigt var beklædt med filt, og meningen skulle så være at vedkommende skulle 'fødes' eller udpeges ved borgerlige valg. Endelig kunne *felt(huer)* muligvis associeres med gammelromersk borgerånd, idet tvillingerne Castor og Pollux bar sådanne, ligesom de udgør det stjernebillede – Tvillingerne – hvorunder Dante selv var født, og som kan symbolisere *visdom, kærlighed og dyd* (v. 104, jvf. i øvrigt *Pd. XXII 111 ff.*).

Oversættelsen prøver på mere eller mindre at holde alle tolkninger åbne.

107-8 *Nisus, Camilla, osv.*: personer i *Æneiden*, der falder i den trojansk-latiniske krig, som ender med forsoning og Roms grundlæggelse.

114 ff. *du skal vandre nedad, osv.*: her angives dispositionen for resten af Komedien: Vergil vil føre Dante gennem de første af de i alt

tre dødsriger – først nedad gennem helvede (vv. 114-17), dernæst op ad purgatorie- eller skærsildsbjerg (vv. 118-20), og endelig lade en anden føre ham op mod himlen, dvs. gennem paradiset himmelreder. Dette sidste stykke kan den udøbte Vergil ikke selv gå.

SANG II

13 ff. *Silvius' far*, osv.: Æneas, se forudgående sang, v. 70 ff. Hans søn *Silvius* grundlagde Rom. På sin lange rejse kom Æneas også til underverdenen, hvilket skildres i sjette sang af *Æneiden*, jvf. næste note.

18 ff. *hans mission...historien og dens gang*: på sit besøg i dødsriget fik Æneas sin mission forklaret af sin faders ånd: han skulle drage mod Italien for dér at grundlægge et verdensrige (*Æn.* VI 756 ff.).

20 *højt i ildens himmel*: i Emyreum, den tiende og højeste himmelsfære, Guds bolig, jvf. sang IV, note til 142.

21-24 *disse to bømestertes*, osv.: dvs. at såvel byen Rom som det kejserdømme der siden grundlagdes dér er omfattet af Guds plan – altså er ikke blot romerkirken, men også det middelalderlige kejserdømme guddommeligt indstiftet.

27 *pavens kåbe*: symbol for hans embede.

28 *Karret som var udvalgt*: dvs. Paulus, iflg. *Apost. Gern.* IX 15 (almindeligvis oversat med "det udvalgte redskab"). Iflg. en middelalderlig legende – *Visto Pauli* eller *Skt. Poul's nedfart* til helvede, som findes overlevet også på dansk – blev Paulus ført ned til helvede for at se de fordømtes pinsler.

52 *blandt døde, ikke dømmet*: dvs. i Limbo, hvor 'ædle hedninge' er, se sang IV.

70 *Beatrice*: den kvinde Dante tidligere havde besunget i sin digter-selvbiografi *Vita Nuova*. Man har ment at det drejer sig om florentinerinden Beatrice Portinari, født 1266, gift med en vis Simone Bardi i 1287, og død i 1290. Denne identifikation skyldes i første række Boccaccio. Andre har været tilbøjelige til at mene at der er tale om litterær og spirituel fiktion fra Dantes side. Hun optræder i Komedien som vandreren Dantes – først skjulte, siden åbenbarede – vejviser gennem de tre dødsriger, og viser sig første gang for os i Pg. XXX.

77-78 *alt der kan rummes i den mindste himmelsfære*: nemlig månens sfære, som er den inderste af de ti koncentriske himmelsfærer og dermed omslutter jorden og dens atmosfære, hvor de dødelige og ufuldkomne skabninger lever. Jvf. sang IV, note til 142.

83 *det grænseløse sted*: den yderste, empyræiske himmelsfære, jvf. v. 20.

94 *en mild og fornem kvinde*: Maria, Jesu moder.

97 *Lucia*: den hellige Lucia af Syrakus, oldkristen martyr, ellers temmelig ukendt helgen. Her formet som billede på den guddommelige retfærdighed og/eller nåde, hendes navn indeholder ordet "lys" (*lucē*). Muligvis betragtede Dante hende som sin personlige skytshelgen.

102 *Rachel*: i Bibelen, se 1. Mos. XXIX. I middelalderen symbol på det indadvendte, kontemplative liv i Gud, jvf. Pg. XXVII 103-05. Om Beatrices placering i himlen, se note til Pd. XXXI 67.

SANG III

5-6 *almagt...visdom...kærlighed*: Treenheden anført ved sine attributter: Faderen som almagt, Sønnen som visdom, Helligånden som kærlighed.

18 *forstandens rette brug*: dvs. synet af det højeste gode, Gud.

38-39 *englene der... var neutrale*: dvs. ikke tog parti da lysenglen Mikael (den senere Satan) gjorde oprør og af ærkeenglen Mikael blev nedstyrtet til underjorden (se *Helv.* XXXIV, og jvf. *Jobs.* Ab. XII 7 ff. og III 15-16). Alt der blev skabt forinden (englene, himlene, den rene materie) er evigt, alt som er skabt senere dertil.

59-60 *den forgængelig (jordens) form, planter og dyr, mennesket*.

den mand... afkald: sandsynligvis, og iflg. de ældste kommentatorer, pave Coelestin V, oprindelig eremitten Piero da Morrone, der mod sin egen vilje blev valgt til pave i 1294, og fem måneder senere – som den eneste pave nogensinde – gav afkald på værdigheden, som han vistnok med rette ikke følte sig kompetent til. Iflg. rygter var han blevet påvirket til beslutningen af kardinal Benedetto Caetani, som derefter blev pave Bonifacius VIII (se sang XIX 53 og note) og lod sin forgænger spærre inde.

Iflg. andre, senere kommentatorer drejer det sig om Pontius Pilatus, der hverken ville dømmes Jesus eller frikende ham, men 'vaskede sine hænder'.

78 *Acheron*: en af helvedes floder, hvis udspring forklares i sang XIV 112-20; er her helvedes grænseflod.

82 *en oldting*: Karon, bådmanden fra klassisk mytologi der fører de døde sjæle over dødsrigets flod.

92 *en anden bred*, osv.: de frelste sjæle samles ved Tiberens munding og føres derfra af en engel i en båd til purgatoriebjerget, se Pg. II 41-42.

134 *en blæst*: iflg. aristotelisk fysik skyldes jordskælv vinde der ikke kan slippe ud af jorden.

102 Og endnu større ære blev mig tildelt,
idet de optog mig i deres skare
som sjettemand i denne kreds af mestre.
Sammen gik vi mod lyset, mens vi talte
om ting hvorom det sømmer sig at tie,
skønt tale om dem passed sig på det sted.
105 Vi kom til foden af en prægtig fæstning,
syv gange omkranset af høje mure,
og med en lille bænk til værn omkring sig.
108 Som på fast jordbund gik vi over denne;
og med de vise gik jeg ad syv porte
frem til en eng med frisk og saftig grønsvær.
111 Der så jeg folk med værdighed og alvor
i deres blikke, og med myndig mine;
kun sjældent talte de, og altid sagte.
114 Derfra gik vi mod en af engens sider,
frem til et højt og åbent sted, så opløst
at det var let at overskue alle.
117 Og dér på græsset udpeged de for mig
de store ånder som jeg stadig frydes
over at jeg har set med egne øjne.
120 Jeg så Elektra, og i hendes følge
så jeg først Hektor, bagved ham Æneas,
123 så Cæsar, rustningklædt med falkeblikke.
Jeg så Camilla og Pentesilea,
og modsat så jeg kong Latinus sidde
126 med datteren Lavinia ved sin side.
Jeg så den Brutus der forjog Tarquinius,
Lucretia, Julia, Marcia og Cornelia;
129 og for sig selv, alene, så jeg Sáladin.
Jeg hæved blikket lidt, og så da mesteren,
den største tænker af dem alle, sidde
132 omgivet af en kreds af filosoffer.
Med ærefrygt ser alle op imod ham:
dér så jeg Sokrates, dér så jeg Platon,
135 foran de andre står de, nærmest ved ham;

Diogenes, Thales og Anaxágoras,
samt Demokrit, hvis verden er tilfældig,
138 Empedokles og Heraklit og Zenon,
og ham der har studeret urters virkning,
altså Dioskorides; jeg så Orfeus,
141 Seneca moralisten, Linus, Tullius;
geometeren Euklid, og Ptolemaios,
Hippokrates, Galén og Avicenna,
144 Averroës, den store kommentator.
Men jeg kan ikke nævne alt og alle:
mit store emne skynder sådan på mig
at mangt og meget ofte må forties.
147 Af skaren på de seks blir to tilbage:
min mester fører mig ad andre veje,
fra stille luft, og ud til luft der skælver.
151 Og hermed må jeg nu forlade lyset.

Således steg jeg fra den første cirkel
ned til den anden, som har mindre omkreds,
men desto større lidelse og jammer.
3 Grufuldt står Minos dér og viser tænder;
han undersøger alle dem der kommer,
6 vurderer deres skyld, hvorpå han sender
dem ned til det sted halen viser vej til —
jeg mener: hver en syndig sjæl der stedes
9 for ham, bekendt alt; og han, eksperten,
der straks kan se hvor denne hører hjemme,
slår halen om sig i så mange bugter
12 som sjælen nu skal sendes kredse nedad.
Foran ham står der altid mange sjæle
og venter på at blive dømt: de taler,
de lytter — og blir derpå sendt mod bunden.
15

18 "Du som vil ind i dette smertens herberg,
sagde Minos da han så mig, og forsømte
et øjeblik sin embedspligt: "Se døren
er vid og høj! Men lad dig ikke narre,
og pas nu på til hvem du gir din tillid!"

21 Min fører svared ham: "Hvad råber du for?
Prøv ikke på at spørre for hans vandrings,
for den blev fastlagt dér hvor det at ville
og det at kunne kun er ét - så ti nu!"

24 Og nu begynder skrigene af smerte
og af fortvivlelse at nå mig: bølger
af jammer slår på dette sted imod mig;
og lyset tier, mens en brølen stiger

27 som fra et hav der piskes af orkanen
fra snart den ene, snart den anden retning.

30 Foruden hvile blæser hvelvets stormen *For klæben Hæle...*
og river sjæle med sig, der må følge
hvorhen den vil, imens de hvirvles, piskes,
mishandles, gennemruskes; og med véráb,
med klage, hulken, møder de dens rasen,
og raser selv mod Gud og hans forordning.

33 Og jeg forstod at sådan straffes de som
begik den kødets synd at sætte lysten
og lidenskaben højere end fornøften.

36 Som stærke løftes bort af deres vinger
når det blir koldt, i store, tætte flokke,
sådan fløj disse sjæle bort med vinden:
snart her, snart dér, snart nede og snart oppe
blir de ført med, og intet håb om lindring
endsige da om hvile kan de nære.

39 Og som når traner under flugten synger
en klagesang, og trækker gennem luften
en langstrakt linie: sådan så jeg andre
der klaged sig mens luften bar dem fremad.

42 Jeg spurgte da: "Min mester, disse skygger
der straffes af den mørke blæst, hvem er de?"

54 - "Den første i den skare som du spør om,"
fik jeg til svar af ham, "var kejserrinde
over et land med mange sprog og skikke.
Af liderlighed var hun så fordærvet
at hun så til at last blev lov i landet,
og dermed undgik selv at blive dadlet.

57 Hun er Semiramis, der ægted Ninos,
og, som man læser, fulgte ham på tronen,
i landet hvor nu sultanen regerer.

60 Den næste tog sit eget liv af kærlighed,
og brød sin troskab mod Sychæus' aske;
dér er Kleópatra, vellystens slave,
dér ser du Hélena, hun som var skyld i
så mange bitre år, dér er Akilles,
hvem kærligheden drev til sidst i døden;

66 dér ser du Páris, Tristan ... - mer end tusind
udpeged han for mig blandt disse skygger
som kærligheden alle rev fra livet.

69 De mange navne som min lærer nævned
på fordums riddere og frueter, traf mig
med angst og sorg og medynk, så jeg vakled,
men dog fik sagt: "Min digter, giv mig lov til
at tale med de to der svæver sammen
som om de næppe tynged ned på vinden."

72 Han svared mig: "Vent til de kommer tæt på,
og tal så til dem: bed dem ved den kærlighed
der driver dem, så skal du se dem komme."

75 Da vinden havde ført dem hen imod os,
råbte jeg til dem: "Stands, forpinte sjæle,
kom, tal med os, såfremt det er jer tilladt."

78 Som duer følger deres længsels kalden
mod reden, og med åbne, faste vinger
og båret af én vilje kløver luften,
forlod de to nu Didos skyggeskare
og kom imod os gennem luftens malstrøm,
så stærk var længslen i det råb de hørte.

90 – "Du venlige og storsindede skabning
der vandrer gennem luftens mørke purpur
og søger os, der farved verden blodig:
hvis universets konge var os nådig,
bad vi ham om at skænke dig, der røres
så dybt af vores onde skæbne, hvile.
93 Det som I helst vil tale om og høre,
det lytter vi til og fortæller gerne,
96 så længe vinden, som den gør nu, tier.
Den by hvor jeg blev født er nær ved kysten
hvor Po omsider finder fred i havet
99 med alle sine mindre følgestrømme.
Den kærlighed der pludselig slår rod i
et ædelt hjerte, viste ham de lemmer
102 jeg blev berøvet – måden smertter stadig.
Og kærligheden der forlanger gensvar
af den der ønskes, lod mig se hans skønhed,
105 og bandt mig som du ser jeg stadig bindes.
Og kærligheden gav os døden, sammen –
Kaína venter ham der førte dolken."
108 De ord blev båret over til os fra dem.
Og da jeg hørte disse pinte sjæle,
bøjede jeg hovedet, og stod længe sådan,
111 indtil min digter sagde: "Sig hvad du tænker."
– "Ak," svarede jeg, "hvor mange søde tanker,
114 hvor megen længsel førte dem til det skridt
der siden blev så skæbnesvangert for dem!"
Så vendte jeg mig til de to, og sagde:
"Din lidelse, Francesca, bringer gråden
117 op i mig ved den sorg og gru jeg føler;
men sig mig: da I hver for sig blot sukked,
hvordan gik det da til at kærligheden
120 lod jer erkende længsten hos hinanden?"
Hun svarede: "Der er ingen større smerte
end midt i ulykken at måtte mindes
123 den lykke som forsvandt: det véd din lærer.

126 Men siden du så ivrigt søger roden
til vores kærlighed, vil jeg fortælle
hvordan det skete, hvis jeg kan for tårer:
Vi læste i en bog en dag, uskyldigt,
om Lancelot, hvor kærligheden greb ham;
129 vi var alene, aned intet uråd.
Og læsningen tvang vores øjne sammen
mer end én gang, og fik os til at blegne,
132 indtil et enkelt sted fik os besejret:
vi læste om hvordan det smil der lokked
modtog et kys fra så berømt en elsker –
135 da kyssed han fra hvem jeg aldrig skilles,
min mund, imens hans hele legem sitred.
En koblet blev den bog, og han som skrev den;
138 vi læste ikke mere i den dén dag."
Imens den ene talte, græd den anden
ved hendes ord, så jeg af angst og medynk
blev bleg og vakled, raved som en døde;
og jeg faldt om, som når en død krop falder.
142

Da jeg er kommet til mig selv og atter
besidder mine sanser som jeg misted
i angstelsen ved svogerparrets tårer,
3 opdagede jeg omkring mig nye pinsler
og nye pinte folk til alle sider,
6 hvor end jeg vender mig og drejer blikket.
Jeg er nu i den tredje kreds, hvor regnen
er evig, tung, mæglbydelig og iskold,
9 og aldrig stilner at eller forandres.
Dér falder grove hagl og snefog, blandet
med grumset vand, ned gennem luftens mørke;
12 og jorden, som må tage imod det, stinker,

fvrb.), den berømte romerske statsmand, taler og filosof, hvis forfatterstab Dante var fortrolig med.

Euklid og *Ptolemaios*: græske matematikere; *Euklid(es)* fra Alexandria (323-283 fvtb.) skabte den klassiske geometriske læresætninger; *Ptolemaios* var virksom i Ægypten i 2. årh. evtb. og udformede det astronomiske verdensbillede som lå til grund for middelalderens astronomi og som Dante følger:

Centrum i universet er den ubevægelige jord. Omkring den kredser planeterne (inkl. sol og måne), fæstnet til syv usynlige sfærer der omslutter himanden: først månen, adskilt fra jordens atmosfære af et ildbælte, dernæst Merkur, Venus, solen, Mars, Jupiter og Saturn. Derefter følger en ottende sfære, fiksstjernehimlen, og en niende, Primum Mobile, der roterer hastigst af dem alle og videregiver sin bevægelse til hele det univers den omslutter. Alleryderst findes efter kristen opfattelse Empyreum eller ildhimmelen, hvor Gud, englene og de salige sjæle opholder sig uden for tid og rum.

Hele dette verdensbillede er altså opbygget af cirkler eller 'hjul', som sfærerne flere gange benævnes i Komædien.

Dioskorides, *Hippokrates*, *Galen*, *Avicenna*: berømte læger, de tre første græske fra oldtiden (*Hippokrates* fra Kos, ca. 460-377 fvtb. var ophavsmand til lægeløftet eller 'den hippokratiske ed', anatomen *Galen(os)* levede ca. 130-200 evtb.), *Dioskorides* skrev et berømt værk om planter og deres farmakologi; den sidste arabisk og fra middelalderen (lat. *Avicenna*, egl. Ibn-Sina, 980-1037), i eftertiden mere kendt for sin filosofiske indsats. *Averroës*: egl. Ibn-Rushd, spansk-arabisk forsker, 1126-98; ligeledes læge, men berømt som filosof og aristoteleskommentator. *M. i. Pg. XXV 63* og note.

SANG V

4 *Minos*: i græsk mytologi konge af Kreta, søn af Jupiter og Europa; ufejlbarlig dommer. Allerede i *Æn.* VI er han blevet gjort til overdommer i underverdenen; de groteske træk er Dantes opfindelse.

58 *Semiramis*: forhistorisk assyriske dronning, standardeksempel på tøjlesløs liderlighed.

60 *sultanen*: den ægyptiske sultans rige omfattede på Dantes tid også en del af det vestlige Asien.

61-62 *Den næste...Sychæus' aske*: Dido, dronning i Karthago og enke efter *Sychæus*; tager i *Æn.* IV sit liv på grund af forsmået kærlighed til *Æneas*.

63 *Kleopatras*: den ægyptiske dronning der stod i forhold til først

Cæsar og siden Antonius; lod sig bide af en giftslange for ikke at falde i Oktavians (den senere Augustus') hænder.

Helena...bitre år: idet hun var årsag til den trojanske krig.

Akilles: Dante følger her en middelalderlig tradition, iflg. hvilken Akilles forledt af kærlighed til en trojansk prinsesse lod sig lokke i et dødeligt baghold.

Paris, Tristan: berømte elskerskikkelser fra hhv. Iliaden og den højmiddelalderlige franske roman om Tristan og Isolde. Begge stod i forhold til en anden mands kone, hvilket blev deres skæbne.

fordums riddere og fru: udtrykket er, ligesom en række af de forudgående eksempler, hentet fra den høviske digtning. Det samme gælder en række af de vendinger Francesca senere bruger (v. 100 ff.).

Den by...Po, osv.: den talende er Francesca da Polenta, mere kendt som Francesca da Rimini; hun nævner ikke selv sit navn, men de oplysninger hun giver er nok til at Dante genkender hende. Hun var datter af Ravennas hersker, Guido da Polenta (hvis sønnesøn Dante fandt asyl i eksilet), og blev af politiske grunde giftet bort til den vanskabte Gianoctio da Malatesta, søn af Riminis hersker. Imidlertid forelskede hun og hans yngre bror, Paolo, sig i hinanden. Ægtemanden overraskede dem og dræbte dem begge, formentlig i 1285. Århundredets society-skandale i Norditalien.

den kærlighed...et ædelt hjerte: skjult citat fra Guido Guinizellis digt *Amor e' l' cor gentil*, jvf. Pg. XXVI 91 ff.

Karina: den dybe del af helvede, hvor brodermordere o. lign. straffes (sang XXXII).

sorg og gru: oversættelse af *tristo e pio*, som udtrykker dels ængstelse på egne vegne, dels medfølelse på andres. Tilsvarende i næste sang, vv. 2-3.

din lærer: eller læremester: *il tuo dottore*. Det er uvist om udtrykket henviser til Aristoteles, til Vergil (i så fald måske *Æn.* II 3 ff., hvor *Æneas* mindes Troja og dets fald) eller til den senromerske kristne filosof Boethius: *Filosofiens trøst*, skrevet i fangenskab.

Lancelot, osv.: i den høviske romancyklus om kong Arthur og ridderne af det runde bord er der en parallel historie til Paolo og Francesca: Lancelot, kongens bedste ridder, elsker i hemmelighed dronning Guinevere, hvilket fører til den idealiserede riderverdens undergang.

- til fjerde helvedskreds, hvor fejlagtig brug af rigdom gennem
gerrighed eller ødselhed straffes.
Mikael: anfører for Guds engle, jvf. sang III 38 og *Jobs*. Åb.
XII 7-8.
Karydis: farligt sted med strømvrivler i Messina-strædet,
overfor Skylla på østsiden; beskrevet i *Odysséen* XII 73 og *Æn*.
III 420 ff.
Fortuna: gudinde for tilfældighed og skæbnens omskiftelighed;
'Lykken' på ældre dansk. Afbildes ofte med et hjul der drejer
rundt og fører menneskene op og atter ned. Sidenhen med et
overflødigshorn og en styreåre i hånden.
de stjerner...: det er nu over midnat, dvs. at der er gået tolv timer
efter at Vergil forlod Limbo.
121-22 *vi besudled med vores sure dienst*...: kommentatorerne er ikke
enige om hvorvidt der her er tale om de vredladne eller de blot
sløve og lede af livet (hiv. dødsynderne Ira og Acedia).

SANG VIII

- 19 *Flegias*: opindeligt en tragisk, ikke djævelsk, mytologisk skik-
kelse (f.eks. *Æn*. VI 618-20). Søn af Mars, satte ild til Apollons
tempel i Delfi for at hævne gudens overgreb på hans datter, og
blev til straf forvist til Tartarus i underverdenen.
61 *Filipp(o) Argenti*: en rig florentinsk adelsmand af slægten Ca-
vacchioli, kendt for sin store levetid, hidsigthed og arrogance.
Boccaccio fortæller om ham i *Dekameron* IX 8, og afbilder ham
som høj, kraftig og med kæmpekræfter; dertil så arrogant og ød-
sel at han for at prale lod sin hest sko med sølvsko (*Argenti* =
sølv).
68 *Dis*: Satan, eller her vel Satans by, jvf. sang XXXIV 20.
82-83 *mer end tusind fra himlen faldne*: nedstyrtede, oprørske engle,
jvf. sang III 38 og VII 12.
126 *port, der stadig mangler låsen*: den ydre helvedsport, se sang III
1-11. En middelalderlig legende fortæller at Kristus ved sin ned-
fart til helvede (jvf. sang IV 53 og note) sprængte dets port, til
trods for at de faldne engle prøvede at spærre ham vejen.

SANG IX

- 22 *Erichto*: thessalisk spåkvinde, som iflg. Luukanus' *Pharsalia* spå-
ede Pompejus om hans nederlag mod Cæsar i slaget ved Farsalos
(48 fvtb.). Dette gjorde hun ved at mane ånden af en død soldat
frem, der kunne se ind i fremtiden (en evne der diskuteres i den

137 *en kobler*: Dante bruger navnet Galahad (*Galeotto*), den ridder
som førte Lancelot og Guinevere sammen. Navnet brugtes som
ensbetydende med forfører eller kobler, således i Boccaccios for-
tale til Dekameron, hvor han oplyser at også denne bog har fået
tilnavnet Prins Galeotto.

SANG VI

- 3 *svogerparret*: Paolo og Francesca, se note til v. 97 i forudgående
sang.
13 *Kerberos*: underverdenens vagthund med tre hoveder, jvf. *Æn*. VI
417 ff.; Dante forsyner ham med nogle yderligere groteske træk.
52 *Ciaccio*: ellers ikke kendt person, bortset fra Boccaccio, der i *De-
kameron* IX 8 nævner ham som forfinet madgris og snyltegæst.
Hans navn kan betyde 'gris', men kan også være afledt af for-
navnet Giacomo.
64 ff. *Efter lang tids tiv*...: spådom om begivenheder i maj 1300 og se-
nere, hvorved det Hvide Parti ("dem fra landet", se *Pd*. XVI
64-66) forjog en del af de Sorte; disse gjorde gengæld i 1302,
hvorved Dante blev landflygtig.
69 *en der nu holder lidt på begge beste*: pave Bonifacius (sang XIX
53) som allerede i 1300 støttede de Sorte guelfer i det skjulte, og
som i efteråret 1301 sendte Karl af Valois til Firenze for, som det
hed, at stifte fred, i realiteten for at berede vejen for de Sortes
magtovertagelse. Jvf. *Dante* og *hans tid*.
73 *Retfærdigt taler to*: uvist om der tænkes på bestemte personer,
eller om udtrykket blot betegner 'kun et par'.
79-81 *Farinata*...: ghibellinen Manente degli Uberti, kaldet *Farinata*,
er blandt kætterne (sang X). Tegghiao Aldobrandi og Jacopo
Rusticucci, begge guelfer, blandt sodomitterne (sang XVI). Mo-
sca de' Lambertini, Buondelmonti-tilhænger, er blandt dem der
yppede kiv og ufred (sang XXVIII); Arrigos identitet er uvis,
men der kan evt. være tale om Arrigo dei Fifanti, der var med til
at stifte Buondelmonti-fejden og dermed striden mellem ghibel-
liner og guelfer, se sang XXVIII 106 ff.

SANG VII

- 1 *Papè Satan*...: mere eller mindre meningsløst redegudsbrud,
hvor nogle dog har villet se spor af arabisk eller hebraisk, sprog
som Dante ikke kendte.
2 *Pluto*: figur af blandet mytologisk herkomst: rigdommens gud
Pluto og underverdenens gud Hades. Han vogter her indgangen

138 Med hvæsen flygter den der blev til dyr bort
 igennem dalen, mens den anden bruger
 sin tunge til at følge ham med hånsord.
 141 Så vendte han ham ryggen, nying dannet,
 og sagde til nummer tre: "Lad Buoso rende
 som jeg har gjort, med bugen hen ad jorden!"
 Sådan så jeg den syvende gravs bærm
 144 forvandle sig og skifte form – og pennen
 er undskyldt, emnet taget i betragtning,
 hvis den er løbet løbsk. Men selv med øjne
 147 og sind forvirret, kunne jeg dog ikke
 undgå at genkende Puccio Sciancato,
 hvor rask han end forsvandt: han var den eneste
 af disse tre der ikke blev forvandlet.
 151 Den anden, ham der havde talt om Buoso,
 var den hvis død du bøded dyrt, Gaville.

SANG XXVI

3 Fryd dig Firenze, som dit ry dog vokser!
 Du dækker hav og land med dine vinger,
 og selv i helved taler man jo om dig:
 dernede så jeg fem af dine sønner
 6 blandt tyvene, til skam for mig der så dem,
 og dig til næppe nogen større ære.
 Men hvis vi drømmer sandt hen under morgen,
 så vil du inden længe få at mærke
 9 hvad Prato og de andre ønsker for dig.
 Og om det indtraf nu, var det på tide:
 så lad det komme, eftersom det skal ske!
 12 for værre blir det kun des mer jeg ældes.
 Vi brød nu op, tog samme vej tilbage
 ad klipperne, der danned vejen nedad:
 15 min fører vandred op, og drog mig med sig.

18 Langs stien, der gik ensom op blandt klipper
 og brudte sten, fik foden hjælp af hånden,
 og sådan kom vi opad, tungt, besværligt.
 Det plaged mig, og føles atter plagsomt,
 at vende tanken hen mod det jeg så der;
 21 og jeg må tøjle ånden mer end ellers,
 så pennen ikke løber fra fornuften
 og misbruger den evne som en stjerne
 24 eller en større magt gav mig i gave.
 Som bonden, når han hviler sig på bakken –
 i årets lyse tid, hvor solen skjuler
 27 sit ansigt mindst for os, hen under aften,
 hvor der blir flere myg, men færre fluer –
 ser lygtemænd i dalen dybt dernede,
 30 dér hvor han pløjer, sår og høster: sådan,
 med ligeså mange flammer så jeg graven,
 den ottende i kredsen, ligge udbredt
 33 forneden, da dens bund nu kom til syne.
 Og ligesom han der hævnede sig med bjørne
 så vognen med Elias stige opad,
 36 med hestene i vild galop mod himlen,
 men ikke kunne følge den med øjet,
 der kun så flammen stige, hele tiden,
 39 som lette skyer stiger: stadig opad –
 således ser jeg kun hver flamme glide
 langs gravens bund, og ingen af dem viser
 42 sit rov: den synder der er skjult derinde.
 Jeg standes op på broen for at spejde,
 men klynged mig til klippen for at undgå
 45 at falde ned, skønt ingen skubbed til mig.
 Min fører så min iver, og forklared:
 "Hver flamme som du ser, dér er en sjæl i,
 48 indsvøbt i klædet hvoraf den blir svedet."
 – "Det aned mig, min mester," svared jeg ham,
 "og nu hvor du har sagt det, er jeg sikker.
 51 Men sig mig: hvem er indeni den flamme

54 hvis top er spaltet, ligesom den der kroned
Etéokles' og Polyneikes' ligbål?"
Hans svared mig: "Derinde er Odysseus
og Diomedes, svøbt i samme flamme;
Forenet som de var i deres vrede,
57 er de nu her forenet gennem straffen.
I denne flamme bødes der for listen
med hesten der fik brudt det hul i muren
60 som romerrigets grundlægger drog ud fra;
den snuhed for hvis skyld Deïdameia
bær sorg endnu i døden for Akilles,
63 samt tempelrovret bødes der for i den."
– "Hvis de kan tale, omsluttet af ilden,"
sagde jeg til ham, "så vil jeg be dig, mester,
66 og be dig atter, be dig tusind gange,
at give mig lov at vente her på broen
til denne delte flamme kommer herhen:
69 du ser hvor længslen bøjer mig imod den."
Hans svared mig: "Din bøn fortjener bifald,
og derfor siger jeg ja til det du ber om.
72 Men tøjl din tunge, tal ikke til flammen:
Lad mig, som nok har gættet hvad du ønsker,
tage ordet, for det sprog som du benytter
75 er fremmed og forkert i græske øren."
Hans ventede indtil flammen var så nær ved
at sted og tidspunkt syntes ham at passe,
78 og talte så på denne måde til den:
"I to, som deler flamme med hverandre:
hvis jeg i live har fortjent jert bifald,
81 hvis jeg i nogen grad har gjort mig værdig
i jeres øjne ved mit høje epos,
så bliv her; og lad én af jer fortælle
84 hvordan han først fór vild, og siden døde."
Det største horn på denne oldtidsflamme
begyndte da at blafre og at hviske
87 uroligt, som et lys som vinden plager,

og toppen rørte sig frem og tilbage
som om den var en tungespids der talte
og endelig fik lyd: "Da jeg omsider
90 kom løs fra Kirke, der holdt mig tilbage
i mere end et år nær ved Gaëta
(som siden kaldtes sådan af Æneas),
93 formåed hverken faderkærligheden,
hensynet til min far, eller den kærlighed
den trofaste Penélope fortjente,
96 at tøjle driften som jeg følte i mig
efter at trænge dybt til bunds i verden
og i hvad der er godt og ondt hos mennesket;
99 og derfor drog jeg ud på åbne vande
med kun et lille skib, og en besætning
af de par stykker der endnu holdt ved mig.
102 Kyst efter kyst så jeg: mod vest lå Spanien,
mod syd Marokko, og mod nord Sardinien
105 og andre øer det hav skyller rundt om.
Jeg og de andre var nu gamle, træge,
da vi omsider roed gennem strædet
108 hvor Hærkules har sat to store søjler
som grænsetegn til advarsel for mennesket:
på højre hånd lagde jeg Sevilla bag mig,
mens Ceuta lå til venstre, langt mod agter.
111 "I brødre," sagde jeg, "hundre tusind farer
har I lagt bag jer inden aftenlandet.
114 Den lille korte stund hvor vores sanser
endnu er vågne: grib den! lad os følge
i solens kølvand mod en ny erfaring
117 der venter i den mennesketomme verden.
Betænk det frø af hvilket I er spiret!
For I blev ikke skabt som stumme bæster,
120 men til at søge dyd og kløgt og kundskab."
Så stor en iver greb nu mine fæller
ved denne lille tale, at de ville
123 afsted med ét, og næppe lod sig standse.

sådan forvandlede de ord som flammen
forhindred i at komme ud, til buldren
i ildens eget sprog, der savned mening.
Men da de havde banet vej til spidsen
og fik den til at blafre, skønt besværligt,
som tungen rørte sig da dé blev fornet,
hørte vi flammen sige: "Du som hører
min stemme herfra, du som på lombardisk
jo netop sagde: 'Godt nok, så gå med fred da' -
jeg kommer sent måske, men du må ikke
forslå at standse op og tale med mig,
du ser hvordan jeg taler, skønt jeg brænder.
Hvis du for nylig faldt herved i mørket
fra vores kære italienske hjemstavn,
der hvor jeg sanked al min synd, så sig mig:
har de omsider fred nu i Romagna?
For jeg kom fra de egne, skal du vide
der skiller Tiberens kilde fra Urbino."
Jeg stirred stadig nedad, da min fører
let rørte ved min side: "Tal du med ham!
han er jo italiener, ligesom du er."
Og jeg, der havde svaret klar på tungen,
begyndte ufortøvet at fortælle:
"Så vid, du sjæl der skjuler dig dernede,
at alting er som før: krigslysten ulmer
i hjertet på din hjemstavn mange herrer,
om end der overfladisk set er fred nu.
Ravenna er der stadig intet nyt om:
Polenta-ørnen ruger over byen
og dækker fortsat Cérvia med sin vinge.
Den by der udstod en så hård belejring
og samlede sig en blodig høj af franskmænd
er atter under Løvens grønne kløer.
Blodhundeynglen fra Verrucchio, både
den gamle og den unge, suger stadig
med skarpe tænder blod de vante steder.

Med agterstavnen vendt mod morgenrøden
blev årene til vinger, på den gale
og vilde færd, der stadig gik mod venstre.
Og natten så den anden polkreds' stjerner,
mens dem vi kendte sank mod horisonten
og dykked under havets flade bag os.
Fem gange så vi månens underside
tage til og lyse, for dernæst at slukkes:
så længe sejled vi hen over dybet,
da vi omsider så et bjerg langt borte
der syntes mørkt i horisontens afstand
og større end jeg nogensinde før så.
Vi jubled højt, men glæden blev til klage,
for derfra kom en storm der ramte skibet
med voldsom kraft ret forfra, ind på stævnen:
tre gange drejed skib og hav tilsammen;
den fjerde gang blev agterstavnen løftet
og stævnen dykket, som en anden ville,
til havet atter lukked sig foroven."

SANG XXVII

Og straks da flammens tale var forstummet
og den gled tavs og opret bort langs bånden,
hvilket den milde digter lod den gøre,
bemærked vi en anden, lige bag den,
der tiltrak vores øjne ved de lyde
der steg forvirret, halvvalt op fra spidsen.
Ligesom da tyren fra Sicilien brøled,
retfærdigt nok, den første gang af hans gråd
der havde smedet den med fil og hammer,
og siden genlød af hvert offers jamren,
så selve dyret, skønt det var af kobber
dog brøled som en okse, vild af smerte -

te var han halv menneske, hvad der kan være grunden til at han hos Dante optræder som kentaur. Da han forgreb sig på Herkules' kvæg, der kom i nærheden af hans bolig under den romerske aventurerklippe, blev han dræbt af denne; iflg. Vergil ved at blive kværket, men iflg. Ovid (*Fasti*) ved slag med køllen, som her. *Cianfa*: af den florentinske familie Donati; jvf. Pg. XXIII 48 samt XXIV 82 ff.); indbrudstyv, voldelig fransmand m.m. Han optræder v. 50 ff. som seksfodet krybdyr, eller 'slange' (*serpente*), som Dante under ét kalder de dyyder optræder her.

67 *Agnello*: af familien Brunelleschi; endnu en florentinsk adelsmand på afveje, kendt som tyv m.m.

94-95 *Lukan*: i niende kapitel af hans værk om borgerkrigen, *Pharsalia* eller *Bellum Civile* (jvf. forrige sang 85 ff.) skildres Catos togt gennem den libyske ørken, hvor to soldater, Sabellus og Nasidius, blev bidt af slangen; hvorefter den ene brændte til aske, mens den andens krop svulmede op til en uformelig masse.

97 *Ovid*: i *Forv.* V 563 ff. fortæles om hvordan nymfen Arethusa af gudinden Diana forvandles til en kilde for at frelse hende fra flodguden Alpheus' efterstræbelse, og om hvordan kong Cadmus af Theben som straf for at have dræbt en af Mars' hellige slanger selv blev forvandlet til slange.

140 *Buoso*: muligvis Buoso Donati, se sang XXX 44.

147 *Puccio Sciancato*: tilhørte den florentinske ghibellinerslægt Galigai; hans tilnavn *Sciancato* betyder "den halte." Fordrevet fra Firenze 1268.

151 *Gaville*: Francesco dei Cavalcanti, med tilnavnet *il Guercio*, "den skeløjede"; blev dræbt i den lille by *Gaville* uden for Firenze; omhvilket hans slægt hævnedes grufuldt på byens indbyggere; detal eller nærmere omstændigheder kendes ikke.

SANG XXVI

7 *drømmer sandt*: morgendromme tillagde man særlig betydning.

9 *Prato*: enten Firenzes fjendtlige naboby, som gerne så Firenze udslettet, eller kardinal Niccolò da Prato, som i 1304 lyste byen i brand efter forgæves at have søgt at mægle mellem de stridende Hvide og Sorte guelfer.

14 *vejen nedad*: dvs. at de nu går fra syvende til ottende grav i Malebolge; for at komme op på broen over ottende grav må de først tilbage og op.

34 *han der hævned sig med bjørne*: profeten Elisa, der i et syn så sin mester Elias fare til himmels i en ildvogn. Nogle drenge gjorde

nar af ham; han forbandede dem i Herrens navn, og de blev sønderrevet af bjørne (*Anden Kongebog*, II).

53 *Eteokles* og *Polynekes*: sønner af Ædipus, konge af Theben. Brødrene dræbte hinanden i hadsk tvekamp, og blev brændt på samme bål, hvis flamme delte sig i to.

54-55 *Odyssæus* og *Diomedes*: våbenfæller på græsk side i den trojanske krig; den første kendt for sin snuhed, den anden for sin styrke. Forud for listen med den trojanske hest havde Odyssæus sørget for at få Akilles, gift med *Deidameia*, lokket med i krigen, skønt hans død var sikker, og siden vist sin snuhed ved røveriet af et helligt gudebillede der beskyttede Troja mod erobring.

60 *romerrigets grundlægger*: trojaneren Æneas, jvf. sang I 73 ff. og note.

78 *på denne måde*: omdiskuteret passage, jvf. ovenfor vv. 74-75. Der er næppe tale om at det følgende foregår på græsk (et sprog som den historiske Vergil forsåvidt nok har kunnet, i modsætning til Dante og hans samtid). Snarere er det tale om en bestemt stil, som oversættelsen prøver at fremstille.

91 *Kirke*: den skønne troldkvinde der holdt Odyssæus tilbage på øen Aieai (*Odysséen* X), som Dante identificerer med (det nu landfaste) Monte Circeo vest for Gaëta (se næste note).

92 *Gaëta*: by på kysten mellem Rom og Napoli; navngivningen beskrives i *Ærn.* VII: Æneas' amme Caieta døde og blev begravet her.

96 *Penelope*: Odyssæus' kone, som trofast ventede på ham under krigen mod Troja. Der hentydes også til hans unge søn Telemachos, og til hans aldrende fader Lærtes, der begge behøvede hans støtte.

105 *det hav*: dvs. Middelhavet. Dante kendte ikke til slumringen på Homers *Odysséen*, og hele den følgende passage om Odyssæus' sidste rejse er formentlig Dantes egen idé (muligvis inspireret af sømandsfortællinger fra det sydlige Middelhav).

108 *Herkules...søjler*: grænserne for oldtidens og middelalderens kende verden markeredes af de stejle klipper på begge sider af Gibraltar sundet; iflg. sagnet anbragt af Herkules. En genuesisk ekspedition havde i 1291 passeret disse 'søjler', men vendte ikke tilbage.

111 *Cezira*: by i Afrika ved den nordlige atlantehavskyst, spansk enklave i nuv. Marokko.

126 *mod venstre*: dvs. at de drejer mod syd og krydser Ækvator. 'Venstre' kan eventuelt også opfattes som syndens eller begærets side, eller som et uheldsvarsel.

130 *fem gange...*: dvs. i løbet af fem måneder.

- 132 *ben over dybet*: ordret 'efter at vi var trådt ud på *l'alto passo*, dvs. det høje/dybe pas/farvand, jvf. sang I 26.
 133 *et bjerg*: purgatorie- eller skærslidsbjerg, som levende ikke må nærme sig.
 141 *en anden*: dvs. Gud, hvis navn ikke nævnes i helvede.

SANG XXVII

- 7 *tyren fra Sicilien*: på opdrag fra Falaris, tyrann af Sicilien, konstruerede den græske opfinder Perillos en hul kobbertyr, der var således indrettet at når mennesker blev lukket inde i den, og den langsomt blev opvarmet, lød deres skrig som rigtige tyrebøl. Opfinderen var selv den første der blev stegt i den.
 20 *på lombardisk*: Vergil kom fra det område der langt senere blev kaldt Lombardiet (efter de langobardiske indvandrere i tidlig middelalder), hvilket her, og kun her, fremgår af hans sprog. Idet han (iflg. flammen) har skiftet register til det jævne og folkeligt dialektale: "*Istra ten va...*", hvilket oversættelsen prøver at angyde via noget (mere eller mindre) jysk.

For Dante var det ikke nogen anakronisme at lade en romer tale folkesprog, da han opfattede latin som et kunstsprog, afledt af de romanske folkesprog, og ikke omvendt. Men stilskiftet er usædvanligt for Vergil-skikkelsen i Komedien.

- 28-30 *Romagna... Urbino*: den talende er grev Guido af Montefeltro, født i det gamle Romagna, mellem byen Urbino og Tiberens udspring i Appenninerbjergene. Han var kendt som condottiere og ghibellinsk politiker, f. o. 1220 og død som franciskanermunk i 1298. I sin samtid kendt som 'Ræven', p. gr. af sin snubhed, blev han angiveligt opsøgt i sit kloster af pave Bonifacius VIII, der søgte hans hjælp mod den fiendtlige Colonna-slægt (v. 102).
 33 *italiener*: i teksten står *urbino*, ligesom Guido i vv. 26-27 har kaldt sin hjemstat *polce terra latina*, 'det kære latinske land'.
 40 ff. *Ravenna, Polenta, osv.*: der fortælles om de vigtigste byer i Romagna, og om de slægter (s våbenskjolde) der herskede i år 1300.

Området var stueplads for konstante kampe mellem ghibellinske feudalherrer og guelfiske kommuner, men en generel fred var blevet indstiftet i 1299 af pave Bonifacius. Slægten *Polenta* styrede Ravenna samt nabobyen Cervia; familiens våben var en ørn. Forli, der *udstod en så hård belejring*, nemlig 1281-83 ved pave Martin IV's franske tropper, var under slægten Ordelaffi, hvis våben var en *grøn løve* på gyllden baggrund. Kommandant i byen under belejringen var i øvrigt selvsamme Guido da Montefeltro, der dengang *samled sig en blodig høj af franskmænd*.

Blodhundeynglen fra Verrucchio er hhv. den ældre Giovanni Malatesta og den yngre Malatestino (jvf. sang V 97 ff.), der udøvede et blodigt herredømme over Rimini med omegn. *Den Unge Løve af den Hvide Rede* er Maghinardo Pagani da Susinana, der herskede over Imola og Faenza ved floderne *Lamone* og *Sarnano*; officielt tilhørte han det ghibellinske parti, men førte i øvrigt en opportunistisk og omskiftelig alliancepolitik. *Byen som af Savios vand blir badet af Cesena*, hvis podestà Galasso da Montefeltro, skønt ghibellin og fætter til Guido, styrede en uafhængig smeltisk by. I modsætning til de ovennævnte var hans søyre ikke blodigt, men indrømmede visse frihedsrettigheder.

- 70 *Overpræsten*: dvs. paven, Bonifacius VIII.
 86 *krig ved Lateranpaladset*: dvs. ved pavernes gamle residens i Rom; Bonifacius' strid med den gamle romerske adelslægt Colonna, der var rivaler til hans egen slægt, Caetani, kulminerede med at han i 1297 erklærede korstog mod dem - dvs. at alle der deltog på pavelig side fik samme syndsforladelse som ved et rigtigt korstog mod kristendommens fjender.

90 *sultanen... Acre*: dvs. at de hverken havde hjulpet muslimerne med at indtage Acre, den sidste kristne fæstning i Palæstina, der faldt i 1291, eller (som så mange andre) havde overtrådt pavens forbud mod handelssamkvem med muslimske lande.

- 92 *det reb jeg bar*: nemlig som franciskanermunk.
 94-5 *Konstantin... Sylvester*: kejser Konstantin (se sang XIX 115-17) blev iflg. en senere legende angrebet af spedalskhed mens han endnu var hedning, og opsøgte pave Sylvester, der havde skjult sig for kristenforfølgelserne i en hule udenfor Rom, for at denne skulle helbrede ham. Dette skete, mirakuløst, og Konstantin lod sig omvende. Motivet blev på Dantes tid brugt i pavestens bilpropaganda.

102 *Palæstrina*: Colonna'ernes sidste bastion omkring Rom; den befæstede bjergby overgav sig først efter at Bonifacius svigefuld havde lovet fuldstændig amnesti - hvorefter han jævnedde byen med jorden. Om Guido havde en finger med i spillet, vides ikke med sikkerhed.

110 *lov ødselt, hold kun nærigt*: rådet går vel i sin substans ud på at byen er umtagelig, og derfor må erobres med list.

112 *Frans*: helgenen Frans af Assisi, grundlægger af franciskanerordenen, jvf. *Pd. XI 43 ff.*

118-20 *Absolution... kontradiktorisk*: man kan ikke få syndsforladelse (*absolution*) hvis man samtidig ønsker at synde mere. Hvilket